

**ЎЗБЕКИСТОН ҚОНУНЧИЛИГИ
ТАҲЛИЛИ**

UZBEKISTAN LAW REVIEW

**ОБЗОР ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА
УЗБЕКИСТАНА**

ИЛМИЙ ТАҲЛИЛИЙ ЖУРНАЛ	SCIENTIFIC ANALYTICAL JOURNAL	НАУЧНО АНАЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
--------------------------------------	--	--

**2024
№4**

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ

БОШ МУҲАРРИР:

Гулямов Саид Саидахарович — юридик
фанлари доктори, профессор.

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ АЪЗОЛАРИ:

Рустамбеков Исламбек Рустамбекович — ю.ф.д.,
профессор.

Ҳўжаев Шохжаҳон Акмалжон ўғли — юридик
фанлар бўйича фалсафа доктори.

Оқюлов Омонбой — ю.ф.д., профессор.

Эргашев Восит Ёкубович — ю.ф.н., профессор.

Махкамов Отабек Мухтарович — ю.ф.д.

Суюнова Дилбар Жолдасбаевна — ю.ф.д., доц.

Мусаев Бекзод Турсунбоевич — ю.ф.д., доц.

Бекоев Ихтиёр — ю.ф.д., проф.

Бозоров Сардор Сохибжонович — ю.ф.д., проф.
в.б.

Хазратқулов Одилбек Турсунович — юридик
фанлари номзоди, доцент.

Самарходжаев Ботир Билялович — ю.ф.д.,
профессор.

Ходжаев Бахшилло Камалович — ю.ф.д.,
профессор.

Нарзиёв Отабек Саъдиевич — ю.ф.д., проф. в.б.

Жолдасова Шахноза Батировна — юридик
фанлар бўйича фалсафа доктори.

Маълумот олиш учун қуйидагиларга мурожаат этиш
сўралади:

Гулямов Саид Саидахарович,
Рустамбеков Исламбек Рустамбекович
ТДЮУ, Халқаро хусусий ҳуқуқ кафедраси,
Ўзбекистон Республикаси, Тошкент ш., 100047,
Сайилгоҳ кўчаси, 35. Тел: 233-66-36

"Ўзбекистон қонунчилиги таҳлили"нинг электрон
нужаси Интернетдаги www.library-tsul.uz ёки
www.lawreview.uz сайтида жойлаштирилган.

Журнал 2013 йилдан Ўзбекистон Республикаси
Вазирлар Маҳкамасининг Олий Аттестация
комиссияси журналлари рўйхатида киритилган.

Ушбу журналда баён этилган натижалар, хулосалар,
талқинлар уларнинг муаллифларига тегишли бўлиб,
Ўзбекистон Республикаси ёки Тошкент давлат юридик
университети сиёсати ёки фикрини акс эттирмайди.
2024 йилда нашр этилди.

Муаллифлик ҳуқуқлари Тошкент давлат юридик
университетига тегишли. Барча ҳуқуқлар ҳимояланган.
Журнал материалларидан фойдаланиш, тарқатиш ва
қўлайлиги Тошкент давлат юридик университети рухсати
билан амалга оширилади. Ушбу масалалар бўйича Тошкент
давлат юридик университетига мурожаат этилади.
Ўзбекистон Республикаси, Тошкент ш., 100047, Сайилгоҳ
кўчаси, 35.

ISSN 2181-8118

Масъул котиб: **И. Рустамбеков**

Нашриёт муҳаррири: **Н. Ниязова**

Техник муҳаррир: **Д. Козимов**

Лицензия № 02-0074

Босишга рухсат этилди — 25.12.2024

Нашриёт ҳисоб табоғи — 5

«IMPRESS MEDIA» босмахонасида босилди

Адади — 100 нусха.

ИЛМИЙ-ТАҲЛИЛИЙ
ЖУРНАЛ

4/2024

МУНДАРИЖА

МУНДАРИЖА	
Ш.Туйчиева Теоретические основания и критический анализ подхода к урегулированию инвестиционных споров в контексте статьи 63 Закона Республики Узбекистан «Об инвестициях и инвестиционной деятельности»	3
У.Шарахметова Укрепление в семье личных и имущественных прав обязанностей супругов на основе принципа равенства	7
Ж.Тўраев Ходимларнинг меҳнат ҳуқуқларига риоя қилиниши бўйича давлат назорати ва текширувининг назарий ва амалий аҳами- яти.....	11
Д. Имомова Определение применимого права для внешнеэкономических сделок в усло- виях цифрового пространства	15
Х.Шарипова Правовое регулирование облачных технологий в контексте международного сотрудничества.....	17
I.Abdikhakimov Quantum computing and its impact on cybersecurity: redefining legal frameworks for a post-quantum era.....	20
I. Rahmatulloyev Prokuratura organlarining fuqarolik huquq va burchlarini amalga oshirishdagi ishtiroki.....	24
S. Tatar, N. Dilboboev Means of international investment dispute resolution	28
Э.Инамджанова Особенности преподавания коллизионного права в современном образовательном процессе.....	32
J.Askarov Sun'iy intellekt yordamida sog'liqni saqlashni rivojlantirish: huquqiy takomillashtirish.....	46
T.Pulatov Digital Financial Assets as an Object of Civil Rights.....	50
Д.Имамалиева Развитие механизмов альтернативного разрешения споров на международной и национальной арене.....	57
SH.Almosova Xalqaro shartnomalar ijrosini ta'minlash usullari va vositalari tahlili	62
A.Akramov A comparative analysis of international legal norms regarding the inheritance of digital property.....	69
E.Asadov Davlat moliyaviy nazoratida moliyaviy javobgarlik va uning yuridik tabiati.....	77
D.Abdullaeva The system of international control over the observance of human rights at work.....	88
М. Турдалиев Определение и сущность искусственного интеллекта (ии) в контексте международной торгов- ли.....	93
О.Хазраткулов Рақамли активлар билан боғлиқ муносабатларни фуқаролик-ҳуқуқий тартибга солиш масаласида хорижий мамлакатлар тажрибаси	102
Б.Акмалхонов Механизмы защиты права собственности в международном праве.....	109
Sh.Alamonova Revisiting Public Services under GATS: A Legal Analysis of Commitments and State Discretion.....	114
Б.Саидов Проблемы гражданско-правового обеспечения кибербезопасности охраняемых объектов: договорные аспекты.....	118
Sh.Sotvoldiyev Xalqaro tijorat sudlari - nizolarni hal qilishning usuli sifatida	124
А.Вахабов Халқаро хусусий ҳуқуқда — lex voluntatis тамойили	126

Умида Шарахметова,

Профессор кафедры гражданского права
Ташкентского государственного юридического универ-
ситета,
Кандидат юридических наук,

УКРЕПЛЕНИЕ В СЕМЬЕ ЛИЧНЫХ И ИМУЩЕСТВЕННЫХ ПРАВ ОБЯЗАННОСТЕЙ СУПРУГОВ НА ОСНОВЕ ПРИНЦИПА РАВЕНСТВА

Аннотация: В нашем обществе мужчины и женщины имеют равные права в семейных отношениях. Этот принцип полностью реализован и материально под-
держан. Супруги совместно решают все вопросы, свя-
занные с их личными и имущественными правами. Они равны во всех личных и имущественных и имуще-
ственных правах в семье.

Закон Республики Узбекистан «О гарантиях равных прав и возможностей женщин и мужчин», принятый 2 сентября 2019 года в качестве правовой защиты и правовой гарантии, направленной на место женщины в обществе, является одним из основных документов, направленных на примат интересов человека.

Однако большинство семейных споров между су-
пругами в семейных отношениях связано с тем, что права женщин не признаются, в том числе в случаях, когда правам и возможностям женщин не придается достаточное значение в семейных отношениях.

Греческий учёный Антифон выразил в своих рабо-
тах идею равенства мужчин и женщин: «Природа со-
здавала всех равными: женщин и мужчин, но люди вы-
рабатывают законы, которые делают людей неравны-
ми». Абу Наср Фараби в своей работе «Город добро-
детельных людей» отмечал государство, где царит равенство, как государство, стремящееся к добродетели. В современном обществе основы гендерного неравенства заложены с самого начала:

- девочек с детства готовят к выполнению женских обязанностей, установленных веками, в том числе воспитывая в духе праздности, кротости и послушания;
- сформировался старомодный взгляд на равенство мужчин и женщин в семейной и общественной жизни;
- женщины не исключаются из сферы семейно-бытовой жизни в общественную жизнь;
- мужчины занимают доминирующее положение в семье из-за высокого участия в формировании семейного бюджета;
- допускается неравенство в распределении задач в домашнем хозяйстве и т. д.

По этой причине сохраняется вопрос регулирова-
ния личных неимущественных и имущественных от-
ношений в семье. В основе этого вопроса важно, в какой степени регламентирован принцип равноправия супругов в семье.

Материалы и методы исследования: методы срав-
нительного анализа, теоретического моделирования, индукции и обобщения использованы при научном, теоретическом и практическом анализе принципа равенства личных и имущественных прав обязательств супругов в семье.

Результаты исследования: В статье всесторонне анализируются научные и практические проблемы, связанные с принципом равенства личных и имуще-
ственных прав супругов в семье в действующем зако-

нодательстве. Определение направлений их решения является важной теоретической и практической науч-
ной работой, направленной на совершенствование соответствующего раздела гражданского и семейного законодательства.

Заключение: разработаны вопросы реализации личных и имущественных прав супругов в семье на основе принципа равенства, а также предложения о внесении изменений и дополнений в Семейный кодекс и соответствующие правовые документы. законода-
тельства по этому вопросу.

Ключевые слова: понятие равноправия супругов, права и обязанности родителей, личные имущественные права несовершеннолетних, право ребенка жить и воспитываться в семье, право ребенка видаться со своими родителями и другими родственниками; право ребенка на защиту; право ребенка на выражение своего мнения; право ребенка на имя, отчество и фамилию; изменить имя и фамилию ребенка.

Annotation. In our society, men and women have equal rights in family relationships. This principle is fully implemented and materially supported. Spouses jointly decide all issues related to their personal rights that are not connected to property rights. They are equal in all personal rights within the family.

The Law of the Republic of Uzbekistan "On Guarantees of Equal Rights and Opportunities for Women and Men," adopted on September 2, 2019, as a form of legal protection and guarantee aimed at improving the status of women in society, is one of the key documents prioritizing human interests.

However, the majority of family disputes between men and women are related to the non-recognition of women's rights, including cases where women's rights and opportunities are not given sufficient importance in family relationships.

The Greek scholar Antiphon expressed the idea of gender equality in his works: "Nature created everyone equal: men and women, but people create laws that make them unequal." Abu Nasr al-Farabi, in his work "The Virtuous City," described a state where equality prevails as a state striving for virtue. In modern society, the foundations of gender inequality are ingrained from an early age:

Girls are raised from childhood to fulfill traditional female roles, instilled with ideals of modesty, obedience, and passivity;

Outdated views on gender equality in both family and social life persist;

Women are not fully integrated from family life into public life;

Men hold a dominant position in the family due to their significant contribution to the household budget;

There is inequality in the distribution of household responsibilities;

Men can enter into a second (religious) marriage without divorcing the first, and so on.

For this reason, the regulation of personal and property relations within the family remains a pressing issue. The extent to which the principle of equality between spouses is regulated is fundamental to addressing this issue.

Materials and Methods: Comparative analysis, theoretical modeling, induction, and generalization methods were used in the scientific, theoretical, and practical analysis of the principle of equality of personal and property rights and obligations of spouses in the family.

Research Results: The article provides a comprehensive analysis of the scientific and practical issues related to the principle of equality of personal and property rights of spouses within the current legal framework. Identifying solutions is an important theoretical and practical scientific task aimed at improving the relevant section of civil and family law.

Conclusion: The issues of implementing personal and property rights of spouses in the family based on the principle of equality have been developed, along with proposals for amendments and additions to the Family Code and related legal documents on this matter.

Keywords: concept of equality of spouses, rights and duties of parents, personal property rights of minors, the child's right to live and be raised in a family, the child's right to meet with parents and other relatives; the child's right to protection; the child's right to express their opinion; the child's right to a name, patronymic, and surname; the right to change the child's name and surname.

Annotatsiya. Jamiyatimizda ayol bilan erkakning oilaviy mu-nosabatlarda teng huquqliligi belgilangan. Bu tamoyil to'la amalga oshiriladi va moddiy ta'minlangan. Er-xotin mulkiy huquqqa tegishli bo'lmagan shaxsiy huquqlariga oid barcha masalalarni birgalikda hal qiladilar. Ular oilada shaxsiy nomulkiy va mulkiy huquqlarda tengdirlar.

2019 yil 2 sentyabrda xotin-qizlarning jamiyatdagi o'rniga qaratilgan huquqiy himoya va huquqiy kafolat sifatida qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi qonuni inson manfaatlarining ustunligiga qaratilgan asosiy xujjatlardan biri hisoblanadi.

Shunday bo'lsada, erkak va ayollarning oilaviy munosabatlardagi hali ham oilaviy nizolarning katta qismi ayol huquqlarining tan olinmaslik holatlari, shu jumladan, oilaviy munosabatlarda ayollarning huquq hamda imkoniyatlariga yetarlicha ahamiyat berilmaslik holatlari ham mavjud.

Yunon olimi Antifont erkak va ayollar tengligi g'oyasini o'z asarlarida qo'yidagi fikrni keltirib o'tadi: "Tabiat barchani: ayollarni ham, erkaklarni ham teng qilib yaratdi, lekin odamlar insonlarni tengsiz holatga soluvchi qonunlarni ishlab chiqishadi". Abu Nasr Farobiy "Fozil odamlar shahri" asarida tenglik hukm surgan davlatni fozillikka intilgan davlat sifatida qayd etgan. Hozirgi zamon jamiyatida avval boshidanoq gender notengligiga asoslar yaratilgan:

- qizlar bolaligidanoq asrlar davomida qaror topgan ayollik vazifalarini bajarishga tayyorlangan, shu jumladan ularni sustkashlik, yuvoshlik va itoatkorlik ruhida tarbiyalangan;

- erkaklar hamda ayollarning oila va ijtimoiy hayotdagi tengligiga nisbatan eskicha qarash shakllanib kelgan;

- xotin-qizlar ijtimoiy hayotga oila va maishiy turmush sohasidan chiqarilmagan;

- erkaklar oila budjetini shakllantirishda ishtiroklari hissasi yuqori bo'lganligi tufayli oilada hukmron mavqeni egallagan;

- uy-ro'zg'ordagi vazifalar taqsimlanishida notenglikka yo'l qo'yilgan;

Shu sababli ham, oilada shaxsiy nomulkiy munosabatlarni tartibga solish masalasi dolazarb bo'lib kelmoqda. Ushbu masalani tag zamirida er va xotinning oiladagi teng huquqligi prinsipi qay darajada tartibga solinganligi ahamiyatli hisoblanadi.

Tadqiqot materiallari va usullari: oilada er-xotining shaxsiy va mulkiy huquq majburiyatlarini tenglik prinsipi ilmiy, nazariy va amaliy tahlil qilishda qiyosiy tahlil usullari,

nazariy modellashirish, induksiya va umumlashtirish qo'llaniladi.

Tadqiqot natijalari: Maqolada amaldagi qonunchilikda oilada er-xotining shaxsiy va mulkiy huquq majburiyatlarini tenglik prinsipi bilan bog'liq ilmiy-amaliy muammolar har tomonlama tahlil qilingan. Ularni hal etish yo'nalishlarini belgilash fuqarolik va oila qonunchiligining tegishli bo'limini takomillashtirishga qaratilgan muhim nazariy va amaliy ilmiy ish hisoblanadi.

Xulosa: oilada er-xotining shaxsiy va mulkiy huquq majburiyatlarini tenglik prinsipi asosida amalga oshirishi shuningdek, Oila kodeksiga va tegishli qonun hujjatlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish bo'yicha takliflar ishlab chiqildi. ushbu masala bo'yicha qonun hujjatlarini.

Kalit so'zlar: er-xotinning teng huquqligi tushunchasi, ota-onaning huquq va majburiyatlari, voyaga etmaganlarning shaxsiy mulkiy huquqlari, bolaning oilada yashash va tarbiyalanish huquqi; bolaning ota-onasi va boshqa qarindoshlari bilan ko'rishish huquqi; bolaning himoyaga bo'lgan huquqi; bolaning o'z fikrini ifoda etish huquqi; bolaning ism, ota ismi va familiya olish huquqi; bolaning ismi va familiyasini o'zgartirish.

Кириш

1948 йилда БМТ Бош ассамблеяси томонидан қабул қилинган Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларациясида эркак ва аёлларнинг тенглиги алоҳида эътироф этилган бўлиб, Декларациянинг 1-моддасига кўра ҳамма одамлар ўз қадр-қиммати ҳамда ҳуқуқларида эркин ва тенг бўлиб туғилдилар. Уларга ақл ва виждон ато қилинган, бинобарин бир-бирларига нисбатан биродарлик руҳида муносабатда бўлишлари кераклиги белгиланган.

Бундан ташақари, БМТ томонидан 1966 йилда қабул қилинган Фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро Пактнинг 3-моддасига мувофиқ мазкур пактда иштирок этувчи давлатлар эркаклар ва аёллар учун ушбу Пактда кўриб чиқилган барча фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқлардан бир хилда фойдаланишини таъминлаш мажбуриятини олиши белгиланган. Ўзбекистон Республикаси Президенти «Хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида»ги қонунни имзолади. Қонунга кўра, хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатларини таъминлашнинг асосий принциплари белгиланган. Шунингдек, Қонунда тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш учун жабрланувчиларга ҳимоя ордери берилиши кўзда тутилган.

Демак, юқорида қайд этилган халқаро ҳужжатларни ратификация қилган мустақил давлатимиз халқаро ҳуқуқнинг умумэътироф этилган талабларидан келиб чиқиб, Ўзбекистон миллий қонунчилигида аёллар ва эркаклар тенглиги масаласига жиддий аҳамият беришининг сабаби ҳам асослидир.

Энди шахсий номулкий муносабатларнинг ҳуқуқий моҳиятини таҳлил қиладиган бўлсак, Н.Д. Егоров таъбирича ҳуқуқий тартибга солинадиган шахсий номулкий муносабатлар, мулкий бўлмаган товарларга нисбатан ижтимоий муносабатлар сифатида тушуни-либ, бунда шахс ёки коллектив уларнинг индивидуал фазилатларини аниқлаш орқали баҳолашини таъкидлаган[5].

Шунга кўра, эр-хотиннинг шахсий манфаатларига таъсир қиладиган, иқтисодий ва моддий моҳиятга эга бўлмаган номулкий муносабатлардаги ҳуқуқлар деб тушуниш керак. Оилада шахсий номулкий ҳуқуқий муносабатлар алоҳида институт ҳисобланади, аксарият ҳолларда

бу муносабатлар мураккаб таркибга эга. Мисол сифатида, эр-хотин ўртасидаги муносабатларни келтириб ўтишимиз мумкин.

Ўз навбатида, оила қонунчилиги ва миллий анъаналардан келиб чиқиб, оиладаги шахсий номулкий муносабатларни улар ўртасидаги муносабатларнинг табиати бўйича қуйидагича таснифлаш мумкин:

Муносабатларнинг гуруҳи бўйича:

- эр ва хотин ўртасидаги муносабатлар;
- ота-она ва болалар ўртасидаги муносабатлар;
- қайинота (қайинона) ўртасидаги муносабатлар;
- болалар томонидан амалга оширилувчи муносабатлар;

Биринчи гуруҳга кирувчи муносабатларни таҳлил қиладиган бўлсак, унинг таркибига Оила кодексининг 4-бобида мувофиқ эр-хотиннинг қуйидаги:

– оилада эр ва хотиннинг ўзаро муносабатлари. Бунда, эр ва хотиннинг оиладаги бир-бирини тушуниш, ҳурмат қилиш ва ардоқлаши тушунилади;

– эр ва хотиннинг фамилияни танлаш. Бунда, эр-хотиннинг никоҳдан ўтиш даврида ўз ихтиёрига кўра фамилияни танлаш ихтиёрлилиги кўрсатилади;

– болалар тарбияси. Бунда, эр-хотиннинг болалар тарбиясидаги вазифаларини белгилаш назарада тутди;

– эр ва хотиннинг ҳар бири машғулоти тури, касб тури ҳамда яшаш жойини эркин танлаш бўйича шахсий ҳуқуқ ва мажбуриятларини ўз ичига қамраб олади.

Бироқ мазкур, муносабатлар қаторида эр ва хотиннинг никоҳни тугатиш бўйича ҳуқуқ ва мажбуриятлар эркинлиги кўрсатиб ўтилмаган. Ваҳоланки, Ўзбекистон Республикаси Оила кодексининг 218-моддасида

эр-хотиннинг ўзаро розилиги бўлганда никоҳдан ажралошда ариза берувчилар фуқаролик ҳолати даволатномаларини ёзиш органига берган аризаларида ўртада вояга етмаган болалари ва мулккий низолари йўқлигини тасдиқлашлари шартлиги белгиланган.

Шу билан бирга, эр-хотиннинг ихтиёрийлик шахсий ҳуқуқ ва мажбуриятлари бўйича таҳлил қиладиган бўлсак, унда қуйидаги турларни келтириб ўтишимиз мумкин:

- ҳар бир эр-хотин мустақил ҳаракат қилиши;
- оилавий турмушнинг бошқа масалаларини эр ва хотин биргаликда ҳал қилиши.

Эр-хотиннинг ҳуқуқ ва мажбуриятларнинг ҳажмидан келиб чиқиб, қуйидаги гуруҳларга бўлиш мумкин:

- эр-хотиннинг ҳуқуқ ва мажбуриятлардаги тенгилиги;
- эр-хотиннинг бирининг ҳуқуқ ва мажбуриятларининг чегараланганлиги.

Ушбу таснифлашнинг назарий аҳамияти эр-хотиннинг шахсий номулкий ҳуқуқий муносабатлари

тўғрисидаги билимларни тизимлаштиришдан иборат бўлиб, бу оилавий ҳуқуқдаги шахсий номулкий муносабатларнинг ушбу кичик гуруҳини чуқурроқ таҳлил қилишга ёрдам беради.

Шу билан бирга, ушбу гуруҳ муносабатларининг иштирокчилари сифатида қуйидаги шахсларни кўрсатиб ўтишимиз ҳам мумкин:

- никоҳланувчи шахслар;
- эр ва хотинлар;
- собиқ эр ва хотинлар.

Иккинчи гуруҳ таркибига кирувчи, эр-хотиннинг шахсий номулкий муносабатларнинг бири сифатида ота-она ва болалар ўртасидаги муносабатларни кўрсатиб ўтишимиз мумкин.

Мазкур муносабатлар Оила кодексининг 12-бобида кўрсатиб ўтилган ота-онанинг шахсий номулкий ҳуқуқ ва мажбуриятлари асосида таҳлил қилишимиз мумкин. Ушбу муносабатнинг асоси сифатида оилада боланинг дунёга келишини белгилаб ўтишимиз мумкин. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Оила кодексига мувофиқ ота-она ўз болаларига нисбатан тенг ҳуқуқ ва мажбуриятларга эгаллиги (ота-оналик ҳуқуқлари) белгиланган. Аммо, оила қонунчилигида ушбу талаб асосида туғилмаган болага бўлган уларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари белгиланмаган.

Бу эса, ўз навбатида аёллар томонидан асоссиз равишда аборт қилиш ҳолатларига сабаб бўлмоқда. Ушбу сабабнинг туб замирида эса қуйидаги омиллар ётмоқда:

– эр ёки хотиннинг гиёҳванд (психотроп) моддаларини истеъмол қилиши натижасида боланинг ногирон туғилиши.

– оила аъзолари томонидан ўғил фарзанд эмас, балки қиз фарзанд туғилиши (Навоийда 2021 йилнинг 21 март куни Наврўз байрами муносабати билан вилоятнинг Навбахор туманидаги «Совунгар» МФЙда яшовчи 31 ёшли аёл 2013, 2016 ҳамда 2018 йилда туғилган қиз фарзандларини мазкур шаҳардаги дам олиш масканига олиб борган ва улар билан сайр қилган. Бироқ дам олишдан қайтаётган аёл кутилмаган қарорга келган. Ва ўзи ва уч нафар фарзандини поезд тагига ташлаб, жонига қасд қилган. Эри уни «сен ўғил туғмаяпсан» деган сўзлар билан доимий тарзда босим ўтказган. Аёл бошқа оила аъзолари ва ўзгалар билан жанжаллашмаган, руҳан соғлом деб ҳисобланган. Шунингдек, унинг яқин қариндошларига ҳам ундаги руҳий касаллик аломатлари сезилмаган.

Таъкидланишича, 2021 йил январь ойида аёл ҳомиладор бўлиб, шифокор билан маслаҳатлашган. Тиббий текширувдан ўтгач, у яна қиз кутаётганидан хабардор бўлган. Натижада аёл ўз ихтиёри билан болани олдирган (аборт қилдирган)[6];

Юқоридагилардан келиб чиқиб, эр ва хотиннинг туғилмаган фарзандга ҳам тенг ҳуқуқлигини оила қонунчилиги ҳужжатларида белгилаб ўтиш лозим.

Учинчи гуруҳ таркиби, қайинота (қайинона) ўртасидаги муносабатлар сифатида алоҳида ажратиб белгиланиши, миллий анаъанлар ва урф-одатлар ва жами-

ятдаги ҳақиқий ҳолатдан келиб чиқади. Ваҳоланки, Ўзбекистон Республикаси Оила кодексининг 59-моддасига кўра эр (хотин) ва унинг яқин қариндошлари билан хотин (эр) қариндошларининг бир-бирига нисбатан муносабатлари (қайин-бўйинчилик ва қудандачилик) ўзаро ҳуқуқ ва мажбуриятларни келтириб чиқармаслиги белгиланган.

Аммо мазкур кодекснинг 8-моддасига мувофиқ қонун ҳужжатларида оилавий муносабатларни тартибга солишга оид тегишли нормалар бўлмаган тақдирда, Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатлари таъминотида зид бўлмаган маҳаллий урф-одат ва анъаналар қўлланилиши белгиланган.

Бунинг замирида, қайинота ва қайинонанинг эр ва хотинининг муносабатларидаги келишмовчилик вазияларни тартибга солиш бўйича ҳуқуқ ва мажбуриятларга эга. Шу билан бирга, қайнота ва қайинонанинг лаёқати етмаган тақдирда маҳалла институтининг аралашувини келтириб ўтишимиз мумкин.

Оилада ота-она томонидан ҳам, эр-хотин томонидан ҳам хотин-қизларга нисбатан йўл қўйиладиган зўравонлик ҳоллари жамиятда мавжуд бўлган гендер номуносабатлигидан жиддий далолатдир. Аёлларга нисбатан зўравонлик кўпинча сексуал ва маиший зўравонлик шаклида, ичкиликбозлик, гиёҳвандлик, садизм асосида уларга нисбатан қотиллик ва турли даражадаги оғир тан жароҳатлари етказишда, шунингдек жисмоний ва руҳий зўравонлиқнинг бошқа шаклларида намоён бўлади.

Оилада зўравонлиқнинг ўсиши қадимий тарихий илдишларга, иқтисодий, ахлоқий, криминоген ва бошқа сабабларга эгадир. Бу ҳодиса сиёсий, ижтимоий-иқтисодий ва маданий ривожланишидан қатъи назар дунёнинг барча мамлакатлари учун хосдир. Чунинчи, Европа давлатларида ўртача ҳар бешинчи аёл, жаҳонда эса ҳар учинчи аёл оиладаги зўравонликка дуч келади. Жаҳон бўйича Норвегияда 6%, Янги Зеландияда 20%, Голландия ва Швейцарияда 21%, АҚШда 22%, Канадада 29%, Буюк Британияда 30%, Мисрда 34%, Покистонда – 42%, Бангладешда 47%, Гонконг ва Эквадорда 50%, Туркияда эса 58% аёл зўравонлик қурбони бўлганлар[7].

Ўзбекистонда аёлларга қарши зўравонлик қўрилишларининг динамикасини мунтазам равишда кузатиш борасида давлат ва бошқа мониторинг тизимлари йўқлигига қарамай, турмушда зўравонлик тарқалгани тўғрисида айрим далиллар мавжуд: Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлигининг маълумотларига кўра, 2019 йилда ҳуқуқий масалалар юзасидан 3311 та мурожаат келиб тушган бўлса, уларнинг 800 нафардан ортиғи зўравонлик ва тазйиққа учраганини маълум қилган. “Ишонч телефони”га қилинган 815 та мурожаатдан 50 дан зиёди шу масала бўйича ҳисобланади[8]. Демак, умумий ҳисобда 2019 йилда 1000 га яқин аёллар маиший зўравонликдан азият чекишган.

Шу ўринда таъкидлаш жоизки, Ўзбекистон Республикаси Оила кодексининг 1-моддасига мувофиқ бирон-бир шахснинг оила масалаларига ўзбошимчалик билан

аралашишига йўл қўймаслик оила тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг вазифаларидан бири эканлиги белгиланган.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, оила қонунчилигига оилавий муносабатлардаги учинчи шахсларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятларини қатъий белгиланган ҳолда юқоридаги зид келувчи нормага тегишли ўзгартириш киритиш мақсадга мувофиқ.

Тўртинчи гуруҳ таркибига болалар томонидан амалга оширилувчи муносабатлар Ўзбекистон Республикаси Оила кодексининг 11-бобида келтириб ўтилган вояга етмаган болаларнинг шахсий номулкий ҳуқуқларини келтириб ўтишимиз мумкин. Булар хусусан:

- боланинг оилада яшаш ва тарбияланиш ҳуқуқи;
- боланинг ота-онаси ва бошқа қариндошлари билан кўришиш ҳуқуқи;
- боланинг ҳимояга бўлган ҳуқуқи;
- боланинг ўз фикрини ифода этиш ҳуқуқи;
- боланинг исм, ота исми ва фамилия олиш ҳуқуқи.
- боланинг исми ва фамилиясини ўзгартириш.

Бироқ, ушбу ҳуқуқларнинг боланинг исм, ота исми ва фамилия олиш ҳуқуқида боланинг туғилганидан сўнг муносабатларда пайдо бўлган учинчи шахсининг ҳуқуқи ва мажбуриятларини тенг равишда амалга оширилсада, айрим масалаларда тенглик принципи ишлатилмаслиги ҳолатлари мавжуд. Мисол учун, фарзандга исм ва фамилияни бериш; фарзанднинг тарбиясини назорат қилиш; қонунчилик ҳужжатларига мувофиқ фарзанднинг фуқаролигини танлаш; фарзанднинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишда унинг вакил вазифасини бажариш.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, мазкур гуруҳдаги муаммоларни ҳал этиш учун эр ва хотиннинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари никоҳ шартномасида аниқ белгилаб ўтилиши мақсадга мувофиқ.

Эр-хотиннинг мулкий муносабатлари. Оила нафақат руҳий - маънавий муҳит манбаи бўлибгина қолмасдан, балки у ўз аъзоларини моддий жиҳатдан таъминлаш билан оила аъзоларининг иқтисодий муаммоларини бартараф этишга кўмаклашади, ҳар бир оила аъзосининг ўз мулкига, ўзининг иқтисодий маънодаги мулк ҳолатига эга бўлишига ёрдам беради. Шу маънода олганда, оиланинг бир бутунлигини ташкил қилувчи эр-хотинлар ҳам ўзларининг хусусий, умумий, умумий биргаликдаги улушли ҳамда шахсий фойдаланишдаги буюмларига эга бўладилар.

Оила кодексининг 23-моддасига биноан, “Эр ва хотиннинг никоҳ давомида ортттирган мол-мулклари, шунингдек, никоҳ қайд этилгунга қадар, бўлажак эр-хотиннинг умумий маблағлари ҳисобига олинган мол-мулклари, агар қонун ёки никоҳ шартномасида бошқача ҳол кўрсатилмаган бўлса, уларнинг биргаликдаги умумий мулк ҳисобланади.

Эр ва хотиннинг никоҳ давомида ортттирган мол-мулкларига (эр ва хотиннинг умумий мол-мулкига) турли асосларга кўра олинган масалан, меҳнат фаолиятдан, тадбиркорлик фаолиятдан ва интеллектуал фаолият натижаларидан ортттирган даромадлари, улар

томонидан олинган пенсиялар, нафақалар, шунингдек, махсус мақсадга мўлжалланмаган бошқа пул тўловлари (моддий ёрдам суммаси, майиб бўлиш ёки саломатлигига бошқача зарар етказиш оқибатида меҳнат қобилиятини йўқотганлик муносабати билан етказилган зарарни қоплаш тарзида тўланган суммалар ва бошқалар) киради.

Эр ва хотиннинг умумий даромадлари ҳисобига олинган кўчар ва кўчмас ашёлар, қимматли қоғозлари, пайлари, омонатлари, кредит муассасаларига ёки бошқа тижорат ташкилотларига киритилган устав капиталдаги улушлари ҳамда эр ва хотиннинг никоҳ давомида орттирган бошқа ҳар қандай мол-мулклари, улар эр ёки хотиндан бирининг номига расмийлаштирилган ёхуд пул маблағлари кимнинг номига ёки эр ва хотиннинг қайси бири томонидан киритилган бўлишидан қатъи назар, улар ҳам эр ва хотиннинг умумий мол-мулки ҳисобланади.

Эр ва хотиндан бири уй-рўзғор ишларини юритиш, болаларни парвариш қилиш билан банд бўлган ёки бошқа узрли сабабларга кўра мустақил иш ҳақи ва бошқа даромадга эга бўлмаган тақдирда ҳам, эр ва хотин умумий мол-мулкка нисбатан тенг ҳуқуққа эга бўлади.

Эр-хотиндан ҳар бирининг совға сифатида никоҳ тузишдан кейин олган мулклари, жумладан, тўй муносабати билан ёки тўйдан кейин олган совғалари, агар улар умумий фойдаланиш буюмларидан иборат бўлса, эр-хотиннинг биргаликдаги умумий мулки таркибига киради.

Никоҳни тегишли тартибда қайд эттирмасдан туриб эр-хотин бўлиб яшаш уларнинг мулкни эр-хотиннинг биргаликдаги умумий мулк деб топиш учун асос бўлмайди.

Никоҳни қайд этмаган ҳолда бирга яшаган шахсларнинг мулкий муносабатлари фуқаролик қонунлари нормалари билан тартибга солинади.

Агар эр-хотиннинг ҳар бирига тегишли бўлган мулкига никоҳлари давомида шу мулкнинг қийматидан анча ошиқ маблағ сарфланганлиги (қайта таъмирлаш, қўшимча қурилиш қилиш, қайта ўзгартириш ва ҳ. к.) аниқланса, бу мулк эр-хотиннинг биргаликдаги умумий мулки деб топилиши мумкин.

Фермер хўжалиги ёки деҳқон хўжалиги аъзоларининг биргаликдаги мулки бўлган мол-мулкка нисбатан эр ва хотиннинг эгалик қилиш, фойдаланиш ва тасарруф этиш ҳуқуқлари “Фермер хўжалиги тўғрисида”ги ва “Деҳқон хўжалиги тўғрисида”ги қонунлар билан тартибга солинади.

Фермер хўжалиги ёки деҳқон хўжалигининг мол-мулкни бўлиш Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 223 ва 225-моддаларида назарда тутилган қоидалар асосида амалга оширилади. Эр ва хотиннинг мажбуриятлари бўйича ҳақ ундириш фақат унинг мол-мулкига қаратилиши мумкин.

Эр ва хотиннинг умумий мол-мулки ҳисобидан ўртадаги вояга етмаган болалар номига қўйилган омонатлар ўша болаларга тегишли ҳисобланиб, эр-

хотиннинг умумий мол-мулкни бўлиш пайтида эътиборга олинмайди.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2011-йил 20-июлдаги 6-сонли “Судлар томонидан никоҳдан ажратишга оид ишлар бўйича қонунчиликни қўллаш амалиёти тўғрисида”ги қарорида кўрсатишича, “Эр ва хотиннинг умумий мол-мулкни бўлишда ҳамда уларнинг шу мол-мулкдаги улушларини аниқлашда, агар эр ва хотин ўртасидаги никоҳ шартномасида бошқача ҳол назарда тутилмаган бўлса, эр ва хотиннинг улушлари тенг ҳисобланади.

Суд вояга етмаган болаларнинг манфаатини ёки эр-хотиндан бирининг эътиборга сазовор манфаатларини ҳисобга олиб, жумладан, агар эр ёки хотин узрсиз сабабларга кўра даромад олмаган бўлса ёки эр ва хотиннинг умумий мол-мулкни оила манфаатларига зарар етказган ҳолда сарфлаган бўлса, эр ва хотиннинг умумий мол-мулкдаги улушлари тенглигидан чекинишга ҳақлидир”.

Эр ва хотиннинг ҳар бирининг хусусий мулки. Оила кодексининг 25-моддасига мувофиқ, эр ва хотиннинг никоҳга қадар ўзига тегишли бўлган мол-мулки, шунингдек, улардан ҳар бирининг никоҳ давомида ҳадя, мерос тариқасида ёки бошқа бепул битимлар асосида олган мол-мулки улардан ҳар бирининг ўзининг хусусий мулки ҳисобланади.

Эр ёки хотиндан фақат биттасига тегишли бўлган ва у томонидан тасарруф этиладиган мулк хусусий мулк ҳисобланади. Улар қаторига қуйидагилар киради:

-эр ёки хотиннинг никоҳга қадар ўзларига тегишли бўлган мулки (масалан, уй, уй жиҳозлари, омонат касасига қўйилган пул, қимматбаҳо қоғозлар ва бошқалар);

-никоҳ давомида ҳадя ёки мерос тариқасида олган мулклари;

-тўй совғалари, агар улар эр ёки хотиндан бирининг шахсий фойдаланиши учун мўлжалланган бўлса (қимматбаҳо ва серҳашам буюмлар бундан мустасно);

-эр ёки хотин томонидан олинган Давлат мукофотлари ва совғалар (масалан, олтин соат, мотоцикл, машина ва бошқалар);

-эр-хотиннинг никоҳ тузишга қадар олган ҳадялари (келиннинг сепи ва ҳоказолар), бу буюмлардан турмушда биргаликда фойдаланишдан қатъи назар, уларнинг биргаликдаги умумий мулки таркибига кирмайди;

-эр-хотиннинг бирига никоҳга қадар тегишли бўлган ёки у никоҳ давомида ҳадя ёхуд мерос тарзида олган кўчмас мол-мулк, жумладан, уй-жой никоҳ давомида эр-хотиндан бирининг ёки иккаласининг маблағлари ҳисобига капитал равишда таъмирланганлиги ёки қайта қурилганлиги суд томонидан аниқланган тақдирдагина, эр-хотиннинг биргаликдаги умумий мулки деб ҳисобланиши мумкин.

Эр ва хотиннинг умумий мол-мулкни бўлиш. Оила кодексининг 27-моддасига кўра, эр ва хотиннинг умумий мол-мулкни бўлиш эр ва хотиндан бирининг талабига кўра, улар никоҳда бўлган даврда ҳам, ни-

коҳдан ажралишгандан кейин ҳам, шунингдек, кредитор эр ва хотиндан бирининг умумий мол-мулкдаги улушига ундирувни қаратиш учун умумий мол-мулкни бўлиш талаби билан арз қилинган ҳолларда амалга оширилиши мумкин.

Умумий мол-мулкни бўлишда суд эр ва хотиннинг ҳар бирига мулкнинг қайси қисми берилиши лозимлигини аниқлайди. Эр (хотин)га унга қарашли улушдан ошиқ қийматга эга бўлган мол-мулк бериладиган ҳолларда, хотин (эр)га тегишли пул ёки ўзга компенсация белгиланиши мумкин. Қонун судни масалани бундай асосда ҳал қилишга мажбур этмайди. Пул суммасини ундириб бериш масаласини кўраётганда суд ишнинг аниқ шароитига қараб (эр-хотин ҳар бирининг моддий ва бошқа оилавий ҳолатларини инобатга олиб) ҳал қилади. Бундай ҳолатда эр-хотиндан биттасига биргаликдаги умумий мулк таркибига кирган уйнинг қисми учун пул тўлаш белгиланса, у эгаллаган хонани бўша-тиб бериши лозим.

Шу сабабли ҳам эр-хотиннинг битта турар жой майдонида прописка қилингани амалиётда жиддий муаммо ҳисобланади. Квартира ёки уй эр-хотинлардан бирига эмас, балки бошқа шахсларга (кўпинча уларнинг ота-оналарига) тегишли бўлганда масала мураккаблашади[9].

Юқоридаги ҳолатни тадқиқ қилиш натижасида, ушбу муаммонинг келиб чиқиши Ўзбекистон Республикаси Уй-жой кодексининг 32-моддаси 2-қисмига бориб тақалади. Хусусан, ушбу моддага мувофиқ келинлар уй ёки квартира мулкдорининг (қайнота ёки қайнонанинг) оила аъзоси деб тан олинмайди. Оила аъзоси деб тан олиниши учун улар қайнота ёки қайнона билан умумий хўжалик юритишлари ва уларнинг турар жойида албатта пропискадан ўтган бўлишлари шарт. Ана шундагина оилавий муносабатларга барҳам берилганда улар турар жойдаги хоналардан фойдаланиш ҳуқуқини сақлаб қоладилар. Паспортда доимий пропискага кирганлик тўғрисидаги штамп бўлмаса, биргаликда хўжалик юритгани, шу жумладан уй ишларини бажаргани яшаш ҳуқуқини сақлаш учун асос бўла олмайди.

Оила кодексининг 18-моддасига мувофиқ никоҳ фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш органларида рўйхатга олинган пайтдан бошлаб никоҳни тузганлар эр-хотин деб ҳисобланиши ва шу пайтдан эътиборан улар ўртасида эр-хотинлик ҳуқуқ ва мажбуриятлари вужудга келиши белгиланган.

Шунга асосан ҳамда никоҳ тушунчасига ва фуқаролик ҳуқуқий муносабатлардаги одатдан келиб чиқиб, никоҳ тузиш натижасида “оиланинг” домий истиқомат қилиш жойи ҳам белгиланган бўлиши керак. Яъни, никоҳни тузиш натижасида оилавий муносабатлар вужудга келиши хотиннинг ёки эрнинг гендер тенгилик принципи таъминланган ҳолда домий яшаш жойи ҳам белгиланиши зарур.

Мулкдор ўз мулкига нисбатан эгалик қилиш, фойдаланиш ва тасарруф қилиш ҳуқуқларига эга. Агар эр-хотиннинг биргаликдаги умумий мулки никоҳдан ажра-

лиш вақтида бўлинмаган бўлса, бунда эр-хотиндан бири амалда фақат мол-мулкка нисбатан эгаликдан маҳрум бўлмасдан, ундан фойдалана олмаслиги ҳам мумкин. Шундай қилиб, ажралиш эр-хотинларга ёки улардан бирига уларнинг қонуний ҳуқуқини амалга оширишга муқаррар равишда таъсир қилиши мумкин.

Никоҳдан ажралган эр ва хотиннинг умумий мол-мулкни бўлиш тўғрисидаги талабларига нисбатан уч йиллик даъво муддати қўлланилади.

Оила кодексининг 18-моддасига мувофиқ никоҳ фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш органларида рўйхатга олинган пайтдан бошлаб никоҳни тузганлар эр-хотин деб ҳисобланиши ва шу пайтдан эътиборан улар ўртасида эр-хотинлик ҳуқуқ ва мажбуриятлари вужудга келиши белгиланган.

Шунга асосан ҳамда никоҳ тушунчасига ва фуқаролик ҳуқуқий муносабатлардаги одатдан келиб чиқиб, никоҳ тузиш натижасида “оиланинг” домий истиқомат қилиш жойи ҳам белгиланган бўлиши керак. Яъни, никоҳни тузиш натижасида оилавий муносабатлар вужудга келиши хотиннинг ёки эрнинг гендер тенгилик принципи таъминланган ҳолда домий яшаш жойи ҳам белгиланиши зарур.

Мулкдор ўз мулкига нисбатан эгалик қилиш, фойдаланиш ва тасарруф қилиш ҳуқуқларига эга. Агар эр-хотиннинг биргаликдаги умумий мулки никоҳдан ажралиш вақтида бўлинмаган бўлса, бунда эр-хотиндан бири амалда фақат мол-мулкка нисбатан эгаликдан маҳрум бўлмасдан, ундан фойдалана олмаслиги ҳам мумкин. Шундай қилиб, ажралиш эр-хотинларга ёки улардан бирига уларнинг қонуний ҳуқуқини амалга оширишга муқаррар равишда таъсир қилиши мумкин.

Никоҳдан ажралган эр ва хотиннинг умумий мол-мулкни бўлиш тўғрисидаги талабларига нисбатан уч йиллик даъво муддати қўлланилади.

Эр-хотиннинг мажбуриятлар бўйича жавобгарлиги. Эр-хотиндан бирининг қарзи учун ҳақ унинг ўз хусусий мулкидан, эр-хотиннинг биргаликдаги умумий мулки бўлганида эса унга тегишли бўлган ҳиссадан ундирилиши мумкин[10].

Умумий қарз эр-хотиннинг иккаласи ёки улардан биттаси (иккинчи томон билан келишилмаган бўлса-да), ёки бутун оила манфаатига қаратилган бўлади.

Шахсий қарзлар эса бундай белгиларга эга бўлмайди. Қарзлар бўйича жавобгарлик эр-хотиннинг умумий мулкни бўлишда, ундан ташқари ҳам қўлланиши мумкин.

Эр-хотиннинг вояга етмаган болалари ҳаракатлари туфайли зарар кўрган томоннинг талаби эр-хотиннинг мулкидан ҳақ ундиришнинг алоҳида тури ҳисобланади. Ота-оналарнинг моддий жавобгарлик масаласи фуқаролик қонун ҳужжатлари нормалари асосида ҳал қилинади[11].

Масалан, агар эр-хотин қайд этилган никоҳда бўлиб, алоҳида яшаётган бўлсалар, уларнинг вояга етмаган болалари моддий зарар келтирса, бу ҳолат улардан бирининг айби билан бевосита боғлиқ бўлса, унинг хусусий мулкидан ёки унга тегишли умумий мулк-

кидан ҳақ ундириш мумкин. Бироқ эр-хотиннинг никоҳдан ажралиб алоҳида яшаши ёки ота-оналарнинг болалардан алоҳида яшаши эр-хотиннинг ёки улардан бирининг вояга етмаган ўз болалари келтирган зарарни тўлашдан озод қилиш учун асос бўлмайди. Агар низо чиқса, суд болага етказилган зарар учун ота-онанинг ҳар иккаласини ҳам жавобгар қилиб, етказилган моддий зарарни уларга тўлатиши мумкин. Аксарият ҳолларда эса, бола етказган зарар учун бола билан бирга яшайдиган ота ёки она жавобгар ҳисобланади.

Эр-хотиннинг биргаликдаги умумий мулки ҳисобланган мулкдан ҳақ ундиришга, улардан биттаси томонидан содир қилинган жиноят туфайли келтирилган зарарни ундиришга, агар бу мол-мулк жиноят содир қилиш йўли билан топилган маблағга олинганлиги аниқланса ва бу бўйича жиноят иши материаллари, суд ҳужжатида (қарор, ажрим) мавжуд бўлса, йўл қўйилади.

Зарарни ундириш тўғрисидаги даъвони кўраётган суд эр-хотиндан ҳар бирининг эътиборга молик манфаати ҳолатидан келиб чиқиб етказган зарарнинг аниқ миқдорини белгилаш масаласини ҳал қилади[12].

Ўзбекистон Республикаси Олий суди пленумининг “Судлар томонидан никоҳдан ажратишга оид ишлар бўйича қонунчиликни қўллаш амалиёти тўғрисида”ги қарорига мувофиқ эр-хотиндан бирининг эътиборга молик манфаати деганда, нафақат эр ёки хотин узрсиз сабабларга кўра даромад олмаган ёки умумий мол-мулкни оила манфаатларига зарар етказган ҳолда сарфлаган ҳоллар, балки эр-хотиндан бири соғлиғи ҳолатига ёки унга боғлиқ бўлмаган бошқа сабабларга кўра меҳнат фаолиятдан даромад олиш имкониятидан маҳрум этилган ҳолатлар тушунилиши лозимлиги белгиланган.

Бундай ишларни кўришда, аввало, эр-хотиннинг биргаликдаги умумий мулкдаги тегишли қисмини аниқлаб, қарздорга тегишли бўлган мулкни белгилайди. Шундан сўнг, агар бунга етарли асос бўлса, иккинчи томонга тегишли мол-мулклар таққидан чиқарилади.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, Оилада эркаклар ва аёлларнинг шахсий ва мулкӣ ҳуқуқ мажбуриятларини тенглик принципи асосида мустаҳкамлашда қуйидаги таклиф ва тавсиялар мавжуд:

1. Оила қонунчилиги ва миллий анъаналардан келиб чиқиб, оиладаги шахсий номулкӣ муносабатларни табиати бўйича қуйидагича таснифлаган ҳолда назарий жиҳатдан таҳлил қилиш мумкин:

- эр ва хотин ўртасидаги муносабатлар;
- ота-она ва болалар ўртасидаги муносабатлар;
- қайнота (қайнона) ўртасидаги муносабатлар;
- болалар томонидан амалга оширилувчи муносабатлар.

2. Оила қонунчилигида эр ва хотиннинг туғлимаган фарзандга ҳам тенг ҳуқуқлигини оила қонунчилик ҳужжатларида белгилаб ўтиш лозим.

3. Оила кодексига никоҳ қурган хотин (эр) уларнинг никоҳдан ўтган гувоҳномасига асосан, ўзларининг ҳоҳишига кўра эрнинг (хотининг) доимий рўйхатдан ўтган жойга пропискага қўйилиши қондасини белгилаш.

4. Оила қонунчилигига оилавий муносабатлардаги учинчи шахсларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятларини қатъий белгиланган ҳолда Ўзбекистон Республикаси Оила кодексининг 1-моддасига тегишли ўзгартириш кириши.

5. Боланинг ҳуқуқ ва мажбуриятларни амалга оширишда

эр ва хотиннинг аниқ вазифаларини никоҳ шартномасида белгилаш.

Фойдаланилган адабиётлар

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. (Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 01.05.2023 y., 03/23/837/0241-son) http://www.oef.org.uz/_repository/File/Lhisuhtevgivald%20venekeelne%202007.pdf
2. O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining 1992 yil 9 dekabrda "Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyaga qo'shilish haqida"gi 757-XII-sonli qarori [Elektron resurs]: <http://www.lex.uz>.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 9 avgustdagi «Bola huquqlarining kafolatlarini ta'minlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PF-6275-sonli Farmoni. (Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 06.02.2024 y., 06/24/28/0099-son)
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2008 yil 13 oktyabrda "O'zbekiston iqtidorli yoshlarini taqdirash va moddiy rag'batlantirish to'g'risida"gi 226-son qarori (Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 10.05.2024 y., 09/24/272/0337-son)
5. Егоров Н.Д. Гражданско-правовое регулирование общественных отношений - Л. 1986. С.48.
6. <https://daryo.uz/k/2021/03/27/navoiylik-ayol-ozini-va-qizlarini-joniga-nima-sababdan-qasd-qilgani-aniqlandi-uni-eri-doimiy-tarzda-ogil-tugmaganlikda-ayblab-haqoratlab-kelgan/>
7. http://www.oef.org.uz/_repository/File/Lhisuhtevgivald%20venekeelne%202007.pdf
8. <https://kun.uz/news/2020/01/29/zoravonlikka-uchragan-ayollarga-himoya-orderi-qay-tartibda-berilishi-malum-qilindi>
9. https://www.norma.uz/uz/bizning_sharhlar/nikoh_v_a_oila_qonun_hujjatlari_samaralimi
10. Додонов В.Н., Румянцев О.Г. Энциклопедический юридический словарь. М. 2008. – С. 69
11. Королёв Ю.А. Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации. - М.2010. – С. 56
12. Логунов Д.А. Взыскание алиментов // Юридический мир. 2014. No 2. – С. 18
13. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023 yil 20 oktyabrda 550-sonli qarori bilan tasdiqlangan "Fuqarolik holati dalolatnomalarini qayd etish Qoidalari.
14. Mukhammad Ali Turdialiev
15. PhD in Law, Department of Private International Law
16. Tashkent State University of Law, Tashkent, Uzbekistan